

Marks kommun

markskommun@mark.se

Beslut efter uppföljning för grundskola

efter tillsyn i Ängskolan
i Marks kommun

Uppföljning av tillsyn i Ängskolan

Skolinspektionen genomförde tillsyn av Marks kommun under våren 2016. Skolinspektionen fattade den 22 juni 2016 beslut efter tillsyn för Ängskolan. Skolinspektionen har nu gjort en uppföljning av de brister som framkom i detta beslut. Uppföljningen bygger på en redovisning av vidtagna åtgärder som Marks kommun inkom med den 15 november 2016 och på det som framkom vid uppföljningsbesöket i skolenheten den 24-25 november 2016.

Sammanfattning av kvarstående brister

Enligt Skolinspektionens bedömning är nedanstående brister ännu ej tillfullo åtgärdade. Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

Skolinspektionens ingripande

Arbetsområde	Typ av ingripande	Senaste datum för redovisning
1. Undervisning och lärande		
I undervisningen tas hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.	Föreläggande vid vite	2017-08-15
2. Extra anpassningar och särskilt stöd		
Ansvariga på skolan utreder elevens behov av särskilt stöd skyndsamt, om det visar sig att det stöd som getts i form av extra anpassningar inte är tillräckligt för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att	Föreläggande vid vite	2017-08-15

Beslut

2017-02-23
3 (33)
Dnr 43-2015:9261

	sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga.		
	Visar utredningen att en elev är i behov av särskilt stöd ges eleven sådant stöd på det sätt och i den omfattning som behövs, för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.	Föreläggande vid vite	2017-08-15
4. Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling			
	Utbildningen utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet	Föreläggande	2017-08-15
	Vid skolenheten bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever.	Föreläggande	2017-08-15
5. Förutsättningar för lärande och trygghet			
	Lärarna vid skolenheten samverkar med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen.	Föreläggande	2017-08-15
	Elevhälsan används främst förebyggande och hälsofrämjande, för att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.	Föreläggande vid vite	2017-08-15

Sammanfattning av avhjälpna brister

Arbetsområde	Typ av ingripande
2. Extra anpassningar och särskilt stöd	
Ansvariga på skolan ger eleven skyndsamt stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, om eleven riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.	Brist avhjälp
När det gäller särskilt stöd följs insatta åtgärder upp och utvärderas.	Brist avhjälp
6. Styrning och utveckling av verksamheten	
Rektorn följer upp skolenhetens resultat samt trygghet och studiero. Uppföljningen genomförs i relation till de nationella målen och dokumenteras.	Brist avhjälp
Utifrån en analys av det som framkommer i uppföljningen beslutar rektorn om nödvändiga utvecklingsåtgärder, och dokumenterar de beslutade åtgärderna.	Brist avhjälp
Rektorn planerar för genomförandet av utvecklingsåtgärder och genomför dessa. Planeringen och åtgärderna dokumenteras.	Brist avhjälp

Skolinspektionens beslut

Vid uppföljning av tidigare beslut konstaterar Skolinspektionen att huvudmannen inte avhjälp samtliga påtalade brister. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen skyndsamt vidtar åtgärder för att avhjälpa de brister som kvarstår.

Skolinspektionen avslutar tillsynen avseende de brister som har avhjälpats.

Föreläggande vid vite

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 och 27 §§ skollagen (2010:800) Marks kommun att vid vite av 800 000 kr senast den 15 augusti 2017 vidta åtgärder för att avhjälpa påtalade brister. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas för Skolinspektionen.

Om Marks kommun inte följer detta föreläggande kan Skolinspektionen ansöka hos förvaltningsrätten om utdömmande av vitet.

Undervisning och lärande

Skolan ska se till att den ordinarie undervisningen utgår från och genomförs på ett sådant sätt att den främjar elevernas möjligheter att nå de nationella målen och kunskapskraven. I detta ingår att läraren ger eleverna ett aktivt lärarstöd genom att exempelvis genomföra strukturerade lektioner, genomföra undervisningen utifrån tydliga mål och syften och ge eleverna tydliga beskrivningar och förklaringar. Vidare anpassar läraren undervisningen efter elevernas olika förkunskaper och intressen, och ger eleverna såväl stöd som stimulans och utmaningar. I detta arbete kan samråd med elevhälsan underlätta. Genom bland annat en varierad, stimulerande och utmanande undervisning, och genom konstruktiv återkoppling, stärker läraren elevernas vilja att lära. För att kunna individanpassa undervisningen och ge eleverna inflytande över denna är det centralt att läraren skaffar sig kunskap om elevernas olika behov och förutsättningar, liksom låter eleverna vara delaktiga i planeringen av undervisningen.

Bedömning av brist

Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

- I undervisningen tas hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. (1 kap. 4 § och 3 kap. 3 § skollagen; Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2. Kunskaper)

Åtgärder

- Lärarna ska i undervisningen ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.

*Motivering till bedömning av brist**Skolinspektionens tidigare beslut*

Skolinspektionen beslutade den 22 juni 2016 att förelägga Marks kommun att senast den 11 november 2016 vidta åtgärder för att se till att alla lärare i undervisningen tar hänsyn till elevernas enskilda behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Vid tillsynen konstaterade Skolinspektionen att det fanns exempel på individanpassad undervisning, men att det också fanns exempel på undervisning där nivån enbart utgick ifrån att eleverna skulle klara betyget E oavsett elevernas utgångspunkt. Exempelvis fanns det elever som lätt nådde kunskapskraven för betyget E och som skulle behövt stöd och stimulans för att nå så långt som möjligt i sin utveckling och som inte fick det stöd eller den stimulans de hade rätt till.

Huvudmannens redovisade åtgärder

Huvudmannen redovisade den 14 november 2016 de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa de brister som Skolinspektionen påtalat i sitt föreläggande den 22 juni 2016. Enligt redovisningen ansvarar rektor för att lärare i undervisningen tar hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. För att stärka lärarna i det fortsatta arbetet, öka medvetenheten och höja kompetensen görs enligt huvudmannens redovisning bland annat följande insatser: två förstelärartjänster med inriktning mot arbetet med individanpassning har tillsatts och ett forum för pedagogiska diskussioner har startats där förstelärare och personal som gått läslýftet (tio lärare) arbetar med att sprida idéer och erfarenheter. Vidare framgår av huvudmannens svar att rektor i ett så kallat rektorsbrev varje vecka sprider pedagogiska tankar, tips och idéer samt kommentarer om den aktuella skolforskningen med mera. Enligt huvudmannens svar ansvarar rektor också för att bereda tid på konferenser, studiedagar och lektionsbesök så att frågan om individanpassning kan diskuteras. Förstelärare och den biträdande rektorn har till uppgift att vara drivande i processerna för att utveckla skolans arbete med individanpassning.

Skolinspektionens uppföljningsbesök

För att komplettera huvudmannens redovisning gjorde Skolinspektionen ett besök i skolenheten den 24-25 november 2016. Vid besöket genomfördes intervjuer med elever, lärare, personal från elevhälsan, rektorn och den biträdande rektorn samt dokumentstudier av bland annat betygskataloger och elevmappar.

Vid intervju med skolledningen (rektor och biträdande rektor) uttrycker de att arbetet kring individanpassning av undervisningen delvis diskuterats, men att arbetet inte har satts igång riktigt ännu. Vissa pedagogiska diskussioner har

påbörjats där lärarna ger inspiration till varandra. Enligt skolledningen är många lärare duktiga på individanpassning och tanken är att goda exempel ska spridas till alla. Vidare framkommer att en av skolans förstelärare ska ha flera föreläsningar och övningar med lärarna framöver, men för närvarande saknas det utrymme i tjänsteunderlaget för detta uppdrag.

Att arbetet med föreläsningar för övrig personal inte genomförts som planerat ännu bekräftas av en av förstelärarna som fått i uppdrag att arbeta med frågor som rör anpassning av undervisningen. Försteläraren säger att arbetet inte har kommit igång och att tjänsten som förstelärare tillsattes i oktober (2016). Vidare säger försteläraren att det enligt framtagna plan exempelvis ska hållas en föreläsningdag där arbetssätt som gäller bemötande och individanpassningar i den ordinarie undervisningen ska diskuteras. Försteläraren säger också att en omorganisation ska vara satt under vecka 5 (2017) där arbetslagsorganisationen ska anpassas till det arbete som behöver göras.

Vid intervju säger lärare att frågan om individanpassning av undervisningen har tagits upp på pedagogiskt forum, i rektorsbrev och att lärarna kan kontakta försteläraren med ansvar för detta. Vidare uppger lärare att de tycker att det finns behov av att prata lärare emellan och byta erfarenheter om hur man kan anpassa runt elever. Lärarna hoppas att förutsättningar till sådana diskussioner ska ges via en ny organisering av arbetslagen, något som ska genomföras framöver.

Rättslig reglering

Skollagen anger att det i utbildningen ska tas hänsyn till elevers olika behov. Elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Vidare anger skollagen att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling. Enligt läroplanen ska läraren ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.

Skolinspektionens bedömning vid uppföljning av tillsynen

Mot bakgrund av huvudmannens redovisning och vad som kommit fram vid uppföljningsbesöket bedömer Skolinspektionen att de åtgärder som huvudmannen vidtagit inte är tillräckliga för att säkerställa att alla lärare i sin undervisning tar hänsyn till elevernas enskilda behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Vid uppföljningsbesöket framkommer att arbetet kring de åtgärder som huvudmannen redovisat i sitt svar till Skolinspektionen

bara delvis påbörjats. Det framkommer heller inte något som visar att huvudmannen vidtagit andra relevanta åtgärder kopplat till bristen. Skolinspektionen bedömer därför att de åtgärder som huvudmannen vidtagit sedan föregående tillsynsbesök inte gett tillräcklig effekt och att verksamheten fortfarande inte uppfyller författningarnas krav gällande arbetet med individanpassning av undervisningen.

Motivering till val av verktyg

Enligt 26 kap. 10 § skollagen får Skolinspektionen förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten. Ett beslut om föreläggande gäller omedelbart. Ett föreläggande ska ange de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att avhjälpa de påtalade bristerna.

Ett föreläggande får enligt 26 kap. 27 § första stycket skollagen förenas med vite.

Som Skolinspektionen redovisat ovan uppfyller Marks kommuns verksamhet vid Ängskolan fortfarande inte skollagens krav. Marks kommun föreläggs därför att fullgöra sina skyldigheter och vidta de åtgärder som beskrivits ovan för att avhjälpa bristerna.

Bristerna har konstaterats vid tidigare tillfälle, i beslut den 22 juni 2016, och har nu pågått under en längre tid. Skolinspektionens utredning visar att de åtgärder som huvudmannen redovisat bara delvis påbörjats. De åtgärder som huvudmannen vidtagit för att komma tillrätta med bristerna har enligt Skolinspektionens bedömning inte varit tillräckliga. Det innebär att skolenhetens arbete att säkerställa att alla lärare i sin undervisning tar hänsyn till elevernas enskilda behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande fortfarande inte uppfyller författningarnas krav.

Det är högst sannolikt att de konstaterade bristerna haft en starkt negativ inverkan på elevernas förutsättningar att nå målen för utbildningen och utvecklas så långt som möjligt. Eftersom det nu också har gått ytterligare tid under vilken elever har gått miste om den individanpassning de har rätt till, bedömer Skolinspektionen att föreläggandet bör förenas med vite.

Extra anpassningar och särskilt stöd

Skolans lärmiljöer måste anpassas så att de elever som riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås får stöd i form av extra anpassningar eller särskilt stöd. Skolan ska utveckla metoder för att stimulera och stödja tills åtgärderna får effekt genom att situationen för den enskilda eleven eller en grupp elever förbättras.

När skolans arbetssätt och arbetsformer inte är tillräckliga för att möta elevens behov ska en analys genomföras av hur skolan kan anpassa lärmiljöerna eller undervisningens innehåll och genomförande. Skolans svårigheter att möta elevens behov kan framkomma till exempel i undervisningen, genom resultat på nationella prov eller genom uppgift från eleven och dess vårdnadshavare. Lärare och elevhälsa ska oftast samråda för att kunna avögöra lämpliga insatser. Eleven och vårdnadshavaren ska vara delaktiga i detta. Det kan också handla om att skolan behöver förbättra sitt arbete med att hjälpa en elev med att planera och strukturera sina studier, färdighetsträning, specialpedagogiska insatser under en kortare tid, särskilda hjälpmedel eller utrustning och digital teknik med anpassade programvaror eller mer långvariga insatser såsom studiehandledning på modersmål eller regelbundna specialpedagogiska insatser såsom regelbunden kontakt med en speciell lärare. Huvudregeln är att särskilt stöd ska ges i elevens ordinarie grupp om inte detta visats vara olämpligt utifrån elevens behov. Insatserna ska utvärderas och korrigeras om de inte haft avsedd effekt.

Bedömning av brist

Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

- Ansvariga på skolan utreder elevens behov av särskilt stöd skyndsamt, om det visar sig att det stöd som getts i form av extra anpassningar inte är tillräckligt för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. (3 kap. 8 § skollagen)
- Visar utredningen att en elev är i behov av särskilt stöd ges eleven sådant stöd på det sätt och i den omfattning som behövs, för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. (3 kap. 8–12 §§ skollagen; Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar)

Åtgärder

- Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds, om det visar sig att det stöd som getts i form av extra anpassningar inte är tillräckligt för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås eller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga.

- Rektorn ska se till att en elev som är i behov av särskilt stöd ges sådant stöd på det sätt och i den omfattning som behövs, för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Motivering till bedömning av brist

Skolinspektionens tidigare beslut

Skolinspektionen förelade i beslut den 22 juni 2016 Marks kommun att senast den 11 november 2016 vidta åtgärder för att avhjälpa de brister som kunnat konstateras i Ängskolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd och att senast samma dag skriftligen redovisa vilka åtgärder som vidtagits. I beslutet konstaterades bland annat att elevers behov av särskilt stöd inte utreds skyndsamt vid skolan. Dokumentstudier visade att det fanns flera exempel på elever som inte hade nått kunskapskraven och vars eventuella stödbehov inte utretts. Eftersom lärarna inte hade anmält att eleverna inte når kunskapskraven hade dessa elever inte heller diskuterats i elevhälsan. Rektor hade följaktligen inte säkerställt att dessa elevers eventuella behov av särskilt stöd skyndsamt utretts. Skolinspektionen bedömde vidare i beslutet att alla elever i behov av särskilt stöd inte gavs sådant stöd på det sätt och i den omfattning som behövdes, och kommunen förelades att avhjälpa detta. Intervjuer visade att det särskilda stöd som gavs elever i årskurs 7 och 8 var begränsat till läxhjälp och insatser från enskilda lärare och att det sällan upprättades några åtgärdsprogram för elever i dessa årskurser. Detta berodde enligt intervjuade grupper framförallt på att skolenhetens resurser koncentrerats till eleverna i den särskilda undervisningsgruppen och elever i årskurs 9.

Huvudmannens redovisade åtgärder

Huvudmannen redovisade den 14 november 2016 de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa de brister som Skolinspektionen påtalat i sitt föreläggande den 22 juni 2016. Enligt redovisningen har ett förtydligande av rutiner kring dokumentation påbörjats under föregående läsår och nu slutförts. Samtliga pedagogiska kartläggningar och åtgärdsprogram har, enligt redovisningen, granskats och vid behov omarbetats. Vidare framgår av redovisningen att lärarna får stöd i det fortsatta arbetet då det införts en konsultationstid hos specialpedagogen.

Skolinspektionens uppföljningsbesök

För att komplettera huvudmannens redovisning gjorde Skolinspektionen ett besök i skolenheten den 24-25 november 2016. Vid besöket genomfördes intervjuer med elever, lärare, personal från elevhälsan, skolledningen (rektorn

och den biträdande rektorn) samt, dokumentstudier av bland annat betygskataloger och elevmappar.

I de dokumentstudier som nämns ovan valde Skolinspektionen ut några av de elever som enligt betygskatalogerna hade haft betyget F, i ett eller flera ämnen, två terminer i rad. Eleverna går vid tidpunkten för tillsynen i årskurs 8 och har alltså haft F i betyg såväl höst- som vårterminen i årskurs 7. Vid intervjuer med elever och skolledning framkommer att det vid Ängskolan finns något som kallas F-varning. Det innebär att skolan någon gång under terminen skickar hem ett meddelande till vårdnadshavarna för att signalera att eleven riskerar att inte nå kunskapskraven och därmed få ett F i betyg, i ett eller flera ämnen, vid den kommande betygsättningen. Av F-varningen framgår vilket eller vilka ämnen det handlar om. Vid uppföljningsbesöket bad Skolinspektionen skolledningen att till intervjutillfället ta med en sammanställning av vilka F-varningar som skickats ut under höstterminen 2016, detta för att få en uppdaterad bild av hur utvecklingen såg ut hos de elever som fått F i betyg två terminer i rad i ett eller flera ämnen. För varje elev vid Ängskolan finns en mapp där all dokumentation kring eleven enligt skolledningen ska finnas samlad.

Skolinspektionen finner i sina dokumentstudier exempelvis en elev som fått betyget F i samma ämnen två terminer i rad och som dessutom fått så kallad F-varning i samma ämnen inför kommande betygsättning (höstterminen 2016). Det finns, trots detta, ingen dokumentation i elevens mapp som visar att elevens eventuella stödbehov har utretts. En annan elev har bland annat haft betyget F i samma fem ämnen två terminer i rad. I dokumentationen finns exempel på extra anpassningar som eleven ges (daterat februari 2016), men det framgår inte om det gjorts någon uppföljning av om de extra anpassningarna har gett önskad effekt. Det finns heller ingen dokumentation som visar att elevens eventuella behov av särskilt stöd har utretts.

Bland de elever vars dokumentation studerats finns vidare en elev som hade betyget F i sex olika ämnen höstterminen i årskurs 7 och i ytterligare fyra ämnen i slutet av årskurs 7. Inför betygsättningen första terminen i årskurs 8 (dvs. höstterminen 2016) har eleven fått F-varning i nio ämnen. I elevdokumentationen framgår att det beslutades om en utredning av elevens behov av särskilt stöd i slutet av vårterminen i årskurs 7. Ett dokument visar att denna utredning var färdig i mitten av september, när eleven börjat i årskurs 8. Av utredningen framgår att eleven är i behov av särskilt stöd. Det finns vid uppföljningsbesöket (i slutet av november 2016) fortfarande inget åtgärdsprogram upprättat för eleven. Det åtgärdsprogram som finns i elevmappen är inte aktivt och upprättades vid elevens förra skola där eleven slutade i årskurs 6. Vid intervju säger Ängskolans biträdande rektor att det nu

finns ett åtgärdsprogram under upprättande och att eleven får extra stöd en gång i veckan i några ämnen.

Ytterligare ett exempel som framkommer vid dokumentstudierna handlar om en elev som fick betyget F i fem ämnen under höstterminen i årskurs 7 och i fyra av dessa ämnen även vid vårterminens slut samma läsår. Inför betygssättningen höstterminen 2016, då eleven går i årskurs 8, har eleven fått F-varning i sex olika ämnen varav eleven haft betyget F i tre av dem sedan första terminen i årskurs 7. I den mapp som innehåller den samlade dokumentationen kring eleven framgår bland annat att det gjorts en utredning av elevens behov av särskilt stöd i oktober 2016. Där framgår att elevhälsan har gjort en pedagogisk kartläggning i augusti 2016 och där konstaterat att eleven behöver extra resurs för stöttning. När Skolinspektionen gör sina dokumentstudier framkommer det dock att inget åtgärdsprogram finns upprättat för eleven. Det åtgärdsprogram som finns i elevens mapp slutade gälla i årskurs 6 och upprättades på elevens tidigare skola. Vid intervju säger den biträdande rektorn att ett åtgärdsprogram nu är på gång men att arbetet dragit ut på tiden eftersom elevens klassföreståndare varit frånvarande och att läraren som skulle täcka upp inte hunnit med och att annan uppbackning inte funnits att få. Enligt den biträdande rektorn skulle det behövas en speciallärare eller en pedagog till för att hinna med arbetet.

På Skolinspektionens fråga om hur skolledningen ser på det som framkommit vid dokumentstudierna svarar biträdande rektor att de har arbetat mycket med att få rutinen kring extra anpassningar och särskilt stöd på plats, men att de ser att det finns ett arbete kvar att göra för att alla elever ska få det stöd de behöver.

I samband med uppföljningsbesöket fick Skolinspektionen ta del av ett dokument med titeln *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan*. Detta dokument är upprättat av rektor och biträdande rektor och enligt skolledningen är det deras redovisning till huvudmannen av hur skolan ska arbeta för att rätta till de brister som Skolinspektionen identifierade vid tillsynen. Dokumentet innehåller en beskrivning av det arbete som pågår vid Ängskolan och är utgångspunkten för den redovisning som huvudmannen lämnade till Skolinspektionen i juni 2016. I *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan*, står det att den kritik Skolinspektionen riktade mot skolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd har föranlett att skolan under hösten (2016) lagt extra mycket tid på detta arbete. Vidare framgår att det fokus som lagts på extra anpassningar och särskilt stöd ibland har skett på bekostnad av andra insatser, men att det är en prioritering som skolledningen gjort medvetet då de bedömde att det i verksamheten fanns stora brister inom just detta område. Enligt dokumentet har arbetet dock inte fått helt önskad

effekt eftersom skolledningen anser att de behöver en annan organisation för att möta elevernas behov av särskilt stöd. Bland annat anges följande: "Idag anpassar vi i klassrummet men särskilt stöd ges ofta utanför klassrummet. I vår organisation finns en enskild undervisningsgrupp som tillgodoser behov av stöd för en mindre grupp elever som behöver mycket stöttning och vuxenkontakt. Förutom det erbjuder vi studiestöd i åk 9 och delvis i åk 8, en verksamhet som också sköts av pedagoger från den enskilda undervisningsgruppen. Deras insatser räcker dock inte". Vidare skriver skolledningen att de känner behov av ytterligare en grupp speciallärare som skulle kunna sättas in för att jobba med särskilt stöd, både på lektionerna men även utanför klassrummet och att tanken är att skapa en sådan grupp i nästa års organisation.

I dokumentet framgår även att skolan har infört ett mappsystem med en mapp för varje elev samt tydliga instruktioner för vad elevmapparna ska innehålla. Elevmapparna används enligt skolledningens redovisning dagligen och det anges i dokumentet att skolledningen anser att lärarna har blivit väldigt duktiga på att dokumentera. Vidare framgår att specialpedagogen och den biträdande rektorn i början på skolåret hade flera genomgångar med alla lärare om hur man skriver pedagogiska kartläggningar och åtgärdsprogram och att specialpedagogen och biträdande rektorn också har granskat alla kartläggningar och åtgärdsprogram och ibland remitterat dem för bearbetning.

I skolledningens redovisning framgår att de i verksamheten har påbörjat pedagogiska kartläggningar och skrivandet av åtgärdsprogram när det gäller alla elever i behov av stöd. Det framgår också att de flesta pedagogiska kartläggningarna är klara och även en hel del åtgärdsprogram, men att sjukskrivningar och hög arbetsbelastning hos vissa klassföreståndare har fördröjt detta arbete.

Skolledningen uppger vid intervju att om en extra anpassning inte fungerar efter 6-8 veckor ska en utredning initieras och om det är tydligt att en elev behöver särskilt stöd så startas en utredning enligt skolledningen direkt. På Skolinspektionens fråga kring hur lång tid det kan ta att färdigställa en utredning av en elevs eventuella behov av särskilt stöd, svarar skolledningen att eftersom de delar specialpedagog med en annan skola och att denne arbetar mycket med frånvaroutredningar, kan det ta upp till tre månader för specialpedagogen att genomföra en utredning. De säger i sammanhanget att det också i vissa fall kan gå fortare.

Representanter för elevhälsan uppger vid intervju att det är pedagogerna som ansvarar för utredning av elevernas stödbehov och att specialpedagogen gör utredning vid behov. Genomsnittlig tid för specialpedagogiska utredningar är

enligt elevhälsan tre månader. Vidare framkommer vid intervjun att specialpedagogen försöker prioritera att finnas tillgänglig för att ge lärarna stöd när de har behov av det vid utredningar.

Vid intervju säger lärare att de i samband med möten eller vid klasskonferenser där de följer upp extra anpassningar, kan signalera om de extra anpassningarna inte visar sig vara tillräckliga. Det är respektive elevs klassföreståndare som ansvarar för att utreda elevens stödbehov och specialpedagogen finns i samband med detta tillgänglig för dem vid konsultationstid. Enligt lärarna tar det ibland några veckor att göra en utredning och det framkommer att det kan vara en snedfördelning där en del lärare har många ärenden och andra inte och att det för de lärare som har fler ärenden tar längre tid att göra utredningen. Enligt lärarna finns det ingen extra hjälp att tillgå om det uppstår tidsbrist i samband med att utredningarna ska göras. Ibland kan en utredning dra ut på tiden för att läraren behöver vänta in andra kompetenser som ska göra sin del. Någon lärare säger att de har inväntat psykologutredning under en längre period och att det kan ta någon månad när specialpedagogen ska utreda en elev.

Vid intervju med skolledningen ställer Skolinspektionen frågan hur elever i årskurs 8 får tillgång till det särskilda stöd de har rätt till. Skolledningen svarar att eleverna i årskurs 8 i nuläget inte får det stöd de har rätt till. De säger vidare att det pågår en rekrytering för att tillgodose detta behov och att det bland annat pågår fackliga förhandlingar för att få den nya organisationen på plats. Skolledningen tillägger dock att enstaka elever kan få särskilt stöd även när de går i årskurs 8. Skolinspektionen ställer en fråga till skolledningen om hur huvudmannen arbetat med att följa upp att skolenheten kommit till rätta med bristerna inom området extra anpassningar och särskilt stöd. Skolledningen uppger att det i sådana fall varit upp till skolledningen att lyfta frågan med huvudmannen. Skolledningen uttrycker vid intervju att de för närvarande inte är trygga med tillgängliga förutsättningar för att genomföra arbetet med att tillhandahålla särskilt stöd till alla elever med behov av det.

Enligt representanter för elevhälsan erbjuds särskilt stöd genom placering i Lilla gruppen (särskild undervisningsgrupp) och inom ramen för det som kallas "gråzon". "Gråzon" finns enligt elevhälsan för elever i årskurs 9 och det finns en ambition att "Gråzon" också ska erbjudas till elever i årskurs 7 och 8, men så långt har de inte hunnit. Enligt elevhälsans representanter får elever i årskurs 9 hjälp i de ämnen de behöver och det finns också ett påbörjat arbete i årskurs 7 för att skapa en organisation med fler lärare som ska kunna ge mer stöd direkt. För eleverna i årskurs 8 finns dock inga extra lärarresurser, även om eleverna i den årskursen ibland kan erbjudas lite extra hjälp när lärarna har tid över, men denna hjälp organiseras inte formellt. Vidare uppger elevhälsans

representanter vid intervjun att det är ett stort dilemma att det för närvarande saknas möjligheter till att tillhandahålla särskilt stöd utifrån behov. Detta kan enligt representanterna för elevhälsan leda till att eleverna endast får extra anpassningar, även om andra behov framkommer i utredningarna.

Förhållandet att det specifika behovet inte framkommer med anledning av att det inte finns särskilt stöd att erbjuda, kan märkas i åtgärdsprogrammen, uppger representanterna för elevhälsan. Elevhälsans representanter uppger att det är ett dilemma att extra anpassningar skrivs in i åtgärdsprogram trots att elever kan vara i behov av särskilt stöd. Detta sker, enligt representanterna för elevhälsan, trots att de har påpekat att det är viktigt att lärarna är tydliga med elevernas behov och att dessa framkommer samt att det inte är lärarnas ansvar att det inte finns särskilt stöd att erbjuda till eleverna i samtliga årskurser.

På Skolinspektionens fråga om vilka åtgärder lärarna kan föreslå efter utredning av eleverna, svarar lärare att det inte finns oändligt med resurser så det blir ofta mycket om anpassat material och exempelvis läxhjälp. Någon lärare säger sig ha gjort ett aktivt val att inte skriva åtgärdsprogram eftersom läraren upplever att det i praktiken endast är extra anpassningar som kan skrivas in i åtgärdsprogrammen eftersom adekvata åtgärder inte finns att tillgå. Lärare säger att det är vanligt förekommande att en elev behöver mer vuxenstöd, att det inte finns möjlighet att erbjuda detta och att lärarna då exempelvis kan skriva om elevens placering i klassrummet i åtgärdsprogrammen. Lärarna uppger att det nog kan se olika ut men att det för vissa elever nog kan bli så att det är extra anpassningar istället för särskilt stöd som skrivs i åtgärdsprogrammen.

Någon lärare säger att det inte finns mycket stödmöjligheter för eleverna i årskurs 8 – att de hänger i luften. Andra lärare säger att de känner igen lärarens beskrivning av situationen. Det skulle startas upp en organisation för att tillgodose stödbehoven i årskurs 8, men det har inte gjorts, uppger lärarna. Elever i årskurs 7 har däremot resurser knutna till klasserna. En del elever i årskurs 8 får särskilt stöd, detta sker genom att de är placerade i särskild undervisningsgrupp, säger lärarna.

Rättslig reglering

Skollagen anger att om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara

tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Vidare anger skollagen att om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av åtgärdsprogrammet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Vidare anger skollagen att det särskilda stödet ska ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Läroplanen anger att rektorn har ansvar för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver.

Skolinspektionens bedömning vid uppföljning av tillsynen

Mot bakgrund av huvudmannens redovisning och vad som kommit fram vid uppföljningsbesöket bedömer Skolinspektionen att de åtgärder som huvudmannen vidtagit inte är tillräckliga för att säkerställa att elevers behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Vidare bedömer Skolinspektionen att alla elever som är i behov av särskilt stöd inte ges sådant stöd på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Bedömningen grundar sig på att det framgår att arbetet med att skyndsamt utreda elevers behov av särskilt stöd fortfarande enligt de intervjuade inte fungerar tillfredsställande. Både skolledning, elevhälsa och lärare uppger att utredningar om särskilt stöd fortfarande kan dröja och att det på grund av bland annat tids- och resursbrist uppstår fördröjningar vad gäller de utredningar som behöver göras. Skolinspektionens uppföljning visar att det finns elever vars eventuella behov av särskilt stöd inte utretts trots att de haft betyget F i samma ämnen, flera terminer i rad. Likaså finns det elever som utretts och som konstaterats vara i behov av särskilt stöd, som trots detta inte har ett aktuellt åtgärdsprogram och som heller inte ges det särskilda stöd de behöver. Intervjuer med lärare, elevhälsan och skolledningen visar att elever i nuvarande årskurs 8 är särskilt drabbade och bara i begränsad omfattning ges det särskilda stöd de har rätt till. Att det, som framkommit i uppföljningen av tillsynen, anses saknas resurser att ge alla elever särskilt stöd är ingen förmildrande omständighet.

Motivering till val av verktyg

Enligt 26 kap. 10 § skollagen får Skolinspektionen förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten. Ett

beslut om föreläggande gäller omedelbart. Ett föreläggande ska ange de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att avhjälpa de påtalade bristerna.

Ett föreläggande får enligt 26 kap. 27 § första stycket skollagen förenas med vite. Ett föreläggande ska, enligt 26 kap. 27 § andra stycket skollagen, förenas med vite om förelägandet avser en eller flera brister som allvarligt försvårar förutsättningarna för eleverna att nå målen för utbildningen, om det inte av särskilda skäl är obehövligt.

Som Skolinspektionen redovisat ovan uppfyller Marks kommuns verksamhet vid Ängskolan fortfarande inte skollagens krav. Marks kommun föreläggs därför att fullgöra sina skyldigheter och vidta de åtgärder som beskrivits ovan för att avhjälpa bristerna.

Flera av de brister inom arbetet med elever i behov av särskilt stöd som Skolinspektionen konstaterade i tillsynsbeslutet kvarstår. Bristerna måste betecknas som allvarliga, inte minst då de drabbar elever vid skolan som får betraktas som särskilt utsatta. Vid läsårets slut 2015/16 nådde var fjärde elev i årskurs 9 vid Ängskolan inte kunskapskraven i alla ämnen, vilket kan vara en tydlig indikation på brister i arbetet med att utreda elevers stödbehov och i arbetet kring elever i behov av särskilt stöd. Vid uppföljningen av tillsynen finns det elever som varken utretts för särskilt stöd eller som får det särskilda stöd de behöver trots att de under lång tid inte har nått kunskapskraven i flera ämnen. Redan vid tillsynen i mars 2016 konstaterade Skolinspektionen att särskilt stöd endast i begränsad omfattning gavs till elever i årskurs 7 och 8. De elever som då gick i årskurs 7 är samma elever som vid uppföljningen återfinns i årskurs 8, vilket innebär att de riskerar att ha gått miste om det stöd de har rätt till över en längre tid. Mot denna bakgrund bedömer Skolinspektionen att bristerna är sådana att de får anses allvarligt försvåra förutsättningarna för eleverna att nå målen för utbildningen. Eftersom det inte framkommit några särskilda skäl mot det, innebär detta att förelägandet i denna del ska förenas med vite.

Förutsättningar för lärande och trygghet

Skolan ska se till att viktiga förutsättningar för elevernas lärande och trygghet är uppfyllda på skolan. Rektorn ska i ett tidigt skede uppmärksamma elever som av ogiltiga skäl inte deltar i skolarbetet, så att eleven så snart som möjligt deltar. Skolan ska bedriva ett aktivt värdegrundsarbete, som innebär att exempelvis grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling.

Vidare ska centrala stödfunktioner som skolbibliotek, elevhälsa och studie- och yrkesvägledning används aktivt i utbildningen, för att stödja och främja elevernas utveckling mot de nationella målen. Skolan ska således inte bara ha tillgång till dessa funktioner, utan de ska kontinuerligt användas i undervisning och övrig skolverksamhet.

Bedömning av brist

Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

- Elevhälsan används främst förebyggande och hälsofrämjande, för att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. (2 kap. 25 § skollagen)

Åtgärder

- Rektorn ska se till att elevhälsan används främst förebyggande och hälsofrämjande, för att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.

Motivering till bedömning av brist

Skolinspektionens tidigare beslut

Skolinspektionen beslutade den 22 juni 2016 att förelägga Marks kommun att senast den 11 november 2016 vidta åtgärder för att säkerställa att elevhälsan främst arbetar förebyggande och hälsofrämjande. Tillsynen visade att elevhälsans personal i hög utsträckning arbetade med åtgärder kopplat till enskilda elever och inte på en övergripande nivå med främst förebyggande insatser.

Huvudmannens redovisade åtgärder

Huvudmannen redovisade den 14 november 2016 de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa de brister som Skolinspektionen påtalat i sitt föreläggande den 22 juni 2016. Enligt redovisningen har elevhälsan under terminen (hösten 2016) genomfört utbildningsinsatser riktade till lärare. Det har då handlat om förtydligade rutiner inom ett antal områden som extra anpassningar och särskilt stöd, pedagogiska kartläggningar, åtgärdsprogram, arbetet med att främja närvaro samt arbetsgången vid kränkande behandling. Vidare framgår av huvudmannens redovisning att det så kallade stödteamet, som är en del av den centrala elevhälsan i kommunen, under hösten arbetar med att handleda lärare i arbetet kring elever med hög frånvaro. Elevhälsan har gjort en riskanalys av alla skolor i Skenedistriktet och ska vara ett stöd för att åtgärda brister samt organisera det förebyggande arbetet på skolan. Skolans elevhälsoplan har reviderats, likaså skolans likabehandlingsplan samt skolans

krisplan. Enligt huvudmannens redovisning besöker kurator alla klasser och pratar om hur eleverna kan minska stressen orsakad av skolarbete och andra faktorer utanför skolan och specialpedagogen gör klassrumsobservationer för att få underlag att diskutera undervisning på gruppnivå. Utöver det framgår att elevhälsan deltar i schemabrytande aktiviteter vid skolan för att kunna träffa elever i en annan miljö och på så sätt göra sig mer synliga och skapa bättre kontakter både med elever och lärare.

Skolinspektionens uppföljningsbesök

För att komplettera huvudmannens redovisning gjorde Skolinspektionen ett besök i skolenheten den 24-25 november 2016. Vid besöket genomfördes intervjuer med elever, lärare, personal från elevhälsan, rektorn och den biträdande rektorn samt dokumentstudier av bland annat betygskataloger och elevmappar.

Vid intervju med skolledningen uttrycker denna att elevhälsan fortfarande är lite osäkra när det gäller uppdraget att framförallt arbeta förebyggande och hälsofrämjande och att det behövs ytterligare diskussioner om vad elevhälsan ska göra. Vidare uppger skolledningen att elevhälsan tidigare har varit lite av ett främmande element i skolans organisation, men att de nu försöker göra elevhälsan synlig och de uttrycker att de behöver få elevhälsan och lärarna att samarbeta. Specialpedagogen ska börja göra observationer ute i klasserna, men hinner för närvarande inte göra det på grund av allt utredningsarbete, säger skolledningen. Vidare framkommer att det för närvarande delvis saknas kurator vid skolan och att skolledningen anser att de behöver en kurator till för att kunna möta behoven. På Skolinspektionens fråga om det är så att inriktningen i elevhälsans arbete förändrats, men att det saknas tid till det förebyggande och hälsofrämjande arbetet eftersom skolan legat efter i sitt arbete med att utreda elevers eventuella behov av särskilt stöd, säger skolledningen att deras bild stämmer överens med Skolinspektionens beskrivning.

Vid intervju uppger representanter för elevhälsan att de har arbetat mycket med extra anpassningar och särskilt stöd och att det har tagit en stor del av elevhälsans tid. Specialpedagogen beskriver att arbetet mycket handlat om att förbättra strukturen kring extra anpassningar, särskilt stöd och utredningar. Vidare framkommer i intervjun att elevhälsans olika professioner har arbetat mycket tillsammans inom ramen för skolans närvaroprojekt och att det har varit många utredningar kopplade till frånvaro. Specialpedagogen kommer under vårterminen att vara ute i klassrummen i samband med en uppföljning av hur arbetet med extra anpassningar fungerar vid skolan.

Vid intervju säger lärare att skolans kurator planerat att besöka alla klasser för att tala om stress. Enligt lärare går det mesta av elevhälsans tid åt till utredningar, exempelvis säger lärarna att kurator och specialpedagog använder mycket tid till utredningsarbete. Vidare framkommer att skolsköterskan mest arbetar med elevärenden, men att hon också är med vid elevkonferenser och då kan fånga upp elevärenden. Enligt lärare saknas det resurser för att elevhälsan ska kunna arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Som exempel ges att kurator har för mycket elever och för många ärenden. Den centrala elevhälsan har presenterat sig för lärarna, men lärarna har inte sett någonting av deras arbete. Någon lärare nämner något exempel på att det centrala Stödteamet har varit tillgängligt vid några enskilda fall. Lärarna uttrycker att det finns mycket kvar att göra när det gäller elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete.

Rättslig reglering

Enligt skollagen ska elevhälsan främst vara förebyggande och hälsofrämjande och elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 277) anges att elevhälsans fokus inte ska vara hälso- eller sjukvårdande insatser i snäv bemärkelse, utan förebyggande och hälsofrämjande insatser i ett bredare perspektiv.

Skolinspektionens bedömning vid uppföljning av tillsynen

Mot bakgrund av huvudmannens redovisning och vad som kommit fram vid uppföljningsbesöket bedömer Skolinspektionen att de åtgärder som huvudmannen vidtagit inte är tillräckliga för att säkerställa att elevhälsan arbetar främst förebyggande och hälsofrämjande. Uppföljningen av tillsynen visar visserligen att det gjorts insatser av förebyggande och hälsofrämjande karaktär och att det tagits fram en plan för elevhälsans arbete. Dock framkommer att elevhälsans tid till stor del går åt till att göra utredningar och att planerade insatser ute i klassrummen, som exempelvis specialpedagogens observationer av undervisningen och kurators arbete kring stress, av olika anledningar inte kunnat genomföras.

Motivering till val av verktyg

Enligt 26 kap. 10 § skollagen får Skolinspektionen förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten. Ett beslut om föreläggande gäller omedelbart. Ett föreläggande ska ange de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att avhjälpa de påtalade bristerna.

Ett föreläggande får enligt 26 kap. 27 § första stycket skollagen förenas med vite.

Som Skolinspektionen redovisat ovan uppfyller Marks kommuns verksamhet vid Ängskolan fortfarande inte skollagens krav. Marks kommun föreläggs därför att fullgöra sina skyldigheter och vidta de åtgärder som beskrivits ovan för att avhjälpa bristerna.

Av utredningen framgår att det fortfarande finns brister avseende elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete. Marks kommun har redovisat att ett visst förändringsarbete har skett sedan Skolinspektionens föreläggande den 22 juni 2016 för att elevhälsan ska användas mer till förebyggande och hälsofrämjande insatser. De åtgärder som huvudmannen vidtagit för att komma tillrätta med bristen har dock inte gett tillräcklig effekt. Det innebär att författningarnas krav om att elevhälsan ska användas främst förebyggande och hälsofrämjande fortfarande inte uppfylls.

Mot denna bakgrund, och då bristerna nu funnits under en längre tid, är det angeläget att konkreta åtgärder vidtas för att snarast rätta till bristerna inom detta område. De åtgärder som hittills vidtagits kan inte anses kraftfulla nog. Av dessa skäl bedömer Skolinspektionen att föreläggandet bör förenas med vite.

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Marks kommun att senast den 15 augusti 2017 vidta åtgärder för att avhjälpa påtalade brister. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas för Skolinspektionen.

Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling

Skolan ska, i det dagliga arbetet, arbeta för att elevernas lärmiljö ska präglas av trygghet och studiero och är fri från kränkande behandling. Skolan ska se till att eleverna kan bedriva sina studier i en lugn miljö där de exempelvis inte störs, hotas eller känner sig otrygga av andra elever. Denna miljö bör inte begränsas till enbart lektionssalar, utan även gälla övriga studieutrymmen på skolan som exempelvis skolbibliotek, grupprum. Vidare ska skolan genomföra åtgärder för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever vid skolan. Om en enskild elev upplever sig kränkt ska omständigheterna utredas, och i förekommande fall åtgärdas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

Bedömning av brist

Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

- Utbildningen utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet. (5 kap. 3 § skollagen)
- Vid skolenheten bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever. (6 kap. 6–10 §§ skollagen)

Åtgärder

- Rektorn ska se till att utbildningen utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet.
- Rektorn ska se till att det vid skolenheten bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever.

Motivering till bedömning av brist

Skolinspektionens tidigare beslut

Skolinspektionen beslutade den 22 juni 2016 att förelägga Marks kommun att senast den 11 november 2016 vidta åtgärder för att säkerställa att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet, samt att det bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever vid Ängskolan. Eleverna gav vid tillsynen en rad exempel på händelser som skulle kunna betraktas som kränkande behandling och konkreta exempel på i vilka situationer de känner sig utsatta och när det sker kränkningar. Trots detta bedrevs inte något systematiskt arbete för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever, utifrån en kartläggning av de behov som finns på skolan. De insatser som gjordes skedde främst som ett svar på problem som redan uppstått. Det fanns inte heller någon aktuell kartläggning av behoven på skolan som kunde ligga till grund för skolenhetens plan mot kränkande behandling vilket Skolinspektionen påpekade kunde vara en av orsakerna till att skolenheten brustit i sitt arbete med att förebygga och förhindra kränkande behandling. Lärarna var osäkra kring när de skulle rapportera fall av kränkande behandling till rektorn vilket också enligt Skolinspektionens bedömning kunnat leda till att kränkande behandling inte rapporterats och utretts.

Huvudmannens redovisade åtgärder

Huvudmannen redovisade den 14 november 2016 de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa de brister som Skolinspektionen påtalat i sitt föreläggande den 22 juni 2016. Enligt redovisningen har elevenkäter genomförts i september 2016. Resultaten av dessa har analyserats och ska ligga till grund för det fortsatta värdegrundsarbetet och den likabehandlingsplan som planeras vara klar i slutet på höstterminen 2016. Tillsynen i skolans lokaler har, enligt redovisningen, setts över, främst skåpshallen där alla elever har sina skåp och

där trängsel kan uppstå, men även idrottshallen och omklädningsrummen. Vidare framgår av huvudmannens redovisning att lärarna arbetar tillsammans med eleverna med värdegrundsfrågor inom ramen för det som kallas forum och parlament. Enligt redovisningen skall arbetet med att motverka kränkande behandling vara en naturlig del av all undervisning. Vid skolenheten finns två studenter som läser en kamratstödjarutbildning vid Vadstena folkhögskola, dessa gör enligt huvudmannen sin praktik på Ängskolan och är där tre dagar i veckan under ett års tid. Dessa studenter har skolenhetens kurator som handledare och ingår i skolans trygghetsgrupp. Vidare framgår i huvudmannens redovisning att kurator och studie- och yrkesvägledaren som en del i ett förebyggande arbete ska förlägga delar av sin arbetstid i elevcafeterian. Förvaltningens övergripande rutiner kring rapportering av kränkande behandling har lyfts fram och förtydligats för personalen vid Ängskolan, vilket bland annat inneburit att rektorn har upprättat en pärm där alla incidenter dokumenteras för att senare kunna användas för kartläggningen av situationen på skolan. Resultaten av kartläggningen kommer att användas vid planeringen av värdegrundsarbetet.

Skolinspektionens uppföljningsbesök

För att komplettera huvudmannens redovisning gjorde Skolinspektionen ett besök i skolenheten den 24-25 november 2016. Vid besöket genomfördes intervjuer med elever, lärare, personal från elevhälsan, rektorn och den biträdande rektorn samt dokumentstudier av bland annat betygskataloger och elevmappar. Skolans årliga plan mot kränkande behandling var inte klar vid uppföljningsbesöket men har skickats in till Skolinspektionen i efterhand. Likaså har Skolinspektionen efter uppföljningsbesöket mottagit en sammanställning av resultaten från den elevenkät som skolan genomförde i september 2016. I samband med uppföljningsbesöket fick Skolinspektionen, som framgått tidigare i detta beslut, ta del av ett dokument med titeln *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan* som upprättats av rektor och biträdande rektor.

Vid intervju uppger skolledningen att det i arbetet med forum finns goda förutsättningar att bedriva ett målinriktat förebyggande arbete med att förhindra kränkande behandling. Vid intervju med lärare framkommer att det tidigare var arbetslagen som var ansvariga för arbetet i forum, men nu "hänger arbetslagen i luften" och arbetet kan inte bedrivas som tidigare. Olika lärare har tidigare år haft specialområden inom värdegrundsarbetet som de har ansvarat för och delgett eleverna. Enligt lärarna fanns det då forumsledare som diskuterade, förankrade och genomförde ett värdegrundsarbete. Nu är det upp till varje mentor att arbeta med innehåll på forum. Enligt lärarna har detta lett till att arbetet blivit sämre och att det inte genomförs ett gemensamt

systematiskt förebyggande arbete för närvarande. Även skolledningen säger att arbetet inte är så systematiskt just nu, men uppger att med en ny arbetslagsorganisation ska detta arbete kunna fungera på nytt. Vidare säger skolledningen att en ny årlig plan håller på att arbetas fram och att förutsättningar för arbetet ska framgå i den.

Vid intervju med skolledningen framkommer att biträdande rektor dagligen har morgonmöten med personalen, där lärarna uppmanas att vara uppmärksamma när det gäller elevernas situation på rasterna. Det finns enligt skolledningen ett tillsynsschema och lärarna följer detta, området med skåp och omklädningsrummen har av eleverna pekats ut som otrygga platser. Skolans geografi försvårar enligt skolledningen tillsynen över eleverna, lärarna går inte naturligt igenom uppehållsrummen när de inte är rastvakter.

Någon elev uppger i intervju att det kan förekomma elaka kommentarer bland eleverna, men säger att lärare tar tag i det som sker direkt. Någon elev uttrycker att lärarna kanske inte tycker att det är lönt att ta tag i de elever som uppenbarligen skapar oro och att det finns en grupp som "är duktig på att lägga kommentarer" och att lärarna ser fysiska incidenter men inte det mindre synliga. Någon elev uttrycker att lärare nog vet vad som händer och ibland kan prata om det i tio minuter på forum, men sen händer det ingenting och allt blir som förut. Det förekommer inte så mycket kommentarer eleverna emellan nu som tidigare upplever eleverna som gått vid skolan i något år. På frågan om man kan vara sig själv i skolan svarar någon elev att man blir dömd av andra, som exempel ges att om man har speciella kläder som avviker då kan man få blickar. Någon elev berättar att det på idrotten har förekommit att elever har skrattat när andra elever gör övningar. Några elever berättar att det sprids mycket rykten och att de eleverna som då berörs kan få blickar av andra. Elever säger att de uppfattar att andra kan känna sig otrygga i exempelvis caféet och vid skåpen. Några elever berättar att de fyllt i lappar om hur de upplever det i caféet och på olika ställen. Vidare finns det elever som vid intervju säger att lärarna kan vara i caféet, men att de inte är i skåpshallen.

Elever uppger vidare bland annat att några elever på forumtid kan ta upp om det är någon som mobbar. De eleverna får också skriva i böcker om hur de upplever tryggheten i skolan och några elever får också frågor av lärare om de känner sig trygga. På Skolinspektionens fråga om lärarna i undervisningen ibland tar upp hur man ska vara mot varandra svarar några elever att de brukar ta upp det i samband med forumtid medan några andra elever säger att det inte har tagit upp de frågorna. Några elever säger att de tidigare har diskuterat detta i diskussionsforum, men att det inte skett detta läsår. Andra elever berättar att de vid forum arbetar med övningar som gäller attityder. Det

framkommer vid intervju med elever att det kan vara beroende på vilken lärare de har, vad det är som diskuteras på forum.

I den sammanställning av skolans elevenkät (cirka 370 svarande elever) som Skolinspektionen tagit del av har frågor om trivsel, undervisningen och inflytande ställts. På frågan "Känner du att du kan vara dig själv på skolan?" valde 14 procent av eleverna svarsalternativet "Nej". När det gällde en annan fråga, "Brukar någon reta dig i skolan?" valde 57 elever (cirka 15 %) något av svarsalternativen "Ganska ofta" eller "Ibland". Av sammanställningen av enkäten framgår också att 27 procent av eleverna har fått höra nedsättande ord/uttryck. 13 procent av eleverna svarade "Ja" på frågan om det fanns platser på skolan där de känner sig mindre trygga.

Vid intervju med lärare framkommer att de diskuterat en sammanställning av resultaten från elevenkäten och att de konstaterat att för många elever upplever att de är otrygga. Som exempel på insatser för att skapa trygghet vid skolan nämner lärare att de arbetat med dynamiken i grupper vid klassens dag för elever i årskurs 7. Några lärare säger att det nu är fler vuxna som rör sig i skolan, att de är schemalagda på raster och att detta fungerar och alltid har ansetts som viktigt. Vidare säger lärare att de exempelvis håller i gruppövningar och dramatiseringar för att belysa värdegrundsfrågor. Några lärare upplever att det är lugnare på skolan under höstterminen och att flera av de elever som det var oro kring har slutat på skolan, men att det finns vissa grupper där det förekommer inslag som motverkar att alla elever upplever att de kan vara trygga och att dessa elever är under uppsikt.

Enligt lärarna finns det nu en rutin för att rapportera fall av kränkande behandling till rektor framtagen och den har gått igenom med lärarna, vilket även framkommer vid intervju med representanter för elevhälsan. Det är enligt lärare inte förtydligt hur det förebyggande värdegrundsarbetet ska genomföras. Enligt någon lärare kan arbetet rulla igång igen när omorganisationen av arbetslagen är genomförd. Lärarna säger att det förebyggande arbetet har hamnat på efterkälken. Visserligen har likabehandlingsplanen tagits fram och förtydligats, men energin har framförallt använts till att få ordning på arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd.

I *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan* som Skolinspektionen tog emot i samband med uppföljningen, framgår bland annat att det som en del i att utveckla arbetet med att förhindra kränkande behandling under våren (2017) ska ges kompetensutveckling till personalen kring att uppmärksamma normernas betydelse för individers val i livet. Det framgår vidare exempel på åtgärder som vidtagits till följd av resultaten vid

elevenkäten. Bland dessa finns diskussioner med eleverna kring trivselregler och förtydliganden om läraernas tillsynsansvar i elevutrymmen.

Rättslig reglering

Enligt skollagen ska utbildningen utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. Vidare anger skollagen att huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling. Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling och att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever. En lärare eller annan personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är enligt skollagen skyldig att anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

Skolinspektionens bedömning vid uppföljning av tillsynen

Mot bakgrund av huvudmannens redovisning och vad som kommit fram vid uppföljningsbesöket bedömer Skolinspektionen att de åtgärder som huvudmannen vidtagit inte är tillräckliga för att säkerställa att utbildningen utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet. Skolinspektionen bedömer vidare att det vid skolenheten heller inte ännu bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever. Skolinspektionen konstaterar visserligen att det vidtagits en rad viktiga åtgärder som kan leda till att bristen avhjälpas, exempelvis har det gjorts en elevenkät som kan ligga till grund för det fortsatta arbetet och en rutin för att rapportera fall av kränkande behandling till rektorn har implementerats. Det finns i dokumentet *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan* också en beskrivning som visar att det pågår ett arbete med att strukturera värdegrundsarbetet vid skolenheten. Dock är Skolinspektionens bedömning att huvudmannen måste vidta ytterligare åtgärder för att säkerställa alla elevers trygghet och att det bedrivs ett målinriktat arbete mot kränkande behandling i verksamheten. Vid intervjuer med elever och lärare framkommer att det finns elever som inte känner sig trygga i skolan. Lärare uppger vid intervju att det

inte genomförs ett gemensamt systematiskt förebyggande arbete för att förhindra kränkande behandling för närvarande och att det inte har förtydligats hur detta arbete ska bedrivas. Lärare gör insatser i detta arbete på eget initiativ men det finns inget som säkerställer att alla elever vid skolan omfattas av arbetet. För att kunna bedriva ett målinriktat arbete mot kränkande behandling måste exempelvis skolenhetens plan mot kränkande behandling implementeras och huvudmannen måste säkerställa att alla elever omfattas av de främjande och förebyggande insatser som bedrivs vid skolenheten.

Motivering till val av verktyg

Marks kommuns verksamhet uppfyller inte de krav som följer av gällande föreskrifter. Marks kommun föreläggs därför att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Förutsättningar för lärande och trygghet

Skolan ska se till att viktiga förutsättningar för elevernas lärande och trygghet är uppfyllda på skolan. Rektorn ska i ett tidigt skede uppmärksamma elever som av ogiltiga skäl inte deltar i skolarbetet, så att eleven så snart som möjligt deltar. Skolan ska bedriva ett aktivt värdegrundsarbete, som innebär att exempelvis grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling.

Vidare ska lärarna ha kompetens och samverka med varandra, för att genom till exempel erfarenhetsutbyte utveckla skolans undervisning.

Bedömning av brist

Skolinspektionen konstaterar att Marks kommun inte uppfyller författningskraven avseende att:

- Lärarna vid skolenheten samverkar med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen. (Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2 Kunskaper)

Åtgärder

- Lärarna vid skolenheten ska samverka med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen.

Motivering till bedömning av brist

Skolinspektionens tidigare beslut

Skolinspektionen beslutade den 22 juni 2016 att förelägga Marks kommun att senast den 11 november 2016 vidta åtgärder för att säkerställa att lärarna

samverkar med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen. Det framgick vid tillsynen att lärarna på skolan samverkade inom ämnen i ämneslagen i sin planering av undervisningen. Dock var den samverkan som måste ske mellan lärare som undervisar i olika ämnen, för att möjliggöra för eleverna att få arbeta ämnesövergripande, mycket begränsad.

Huvudmannens redovisade åtgärder

Huvudmannen redovisade den 14 november 2016 de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa de brister som Skolinspektionen påtalat i sitt föreläggande den 22 juni 2016. Enligt redovisningen ska under vårterminen (2017) ett arbete med att omorganisera arbetslagen förbättra förutsättningarna för lärarnas samverkan. Detta arbete ska vara klart inför höstterminen 2017. Vidare framgår av redovisningen att rektor nu frigjort viss tid på konferenser och studiedagar för pedagogiska diskussioner och att två förstelärartjänster med inriktning mot samverkan inrättats (hösten 2016). Förstelärarna har ansvar för planering och genomförande av diskussionerna. I svaret står att rektor har ansvar för att lärarna samverkar med varandra i arbetet med att nå utbildningens mål och att skolan planerar att genomföra ett ämnesövergripande projekt.

Skolinspektionens uppföljningsbesök

För att komplettera huvudmannens redovisning gjorde Skolinspektionen ett besök i skolenheten den 24-25 november 2016. Vid besöket genomfördes intervjuer med elever, lärare, personal från elevhälsan, rektorn och den biträdande rektorn, samt dokumentstudier.

Lärare säger vid intervju att en förstelärartjänst som tillsattes i oktober (2016) är tänkt att arbeta med frågan om samverkan. Diskussioner kring arbetet med samverkan har startats. På höstlovet (2016) satt lärarna i ämnesgrupper och pratade om detta. Vidare säger lärare att de vill komma igång med samverkan men att de inte har haft den möjligheten. Lärare uppger att två förstelärare har arbetat med en plan kring hur lärarna ska prata med eleverna så att de känner igen sig i undervisningen. Lärare uppger att de inte kommer hinna påbörja något gemensamt arbete denna termin men en förstelärare har hållit i några föreläsningar om exempelvis kamratrespons och språkutvecklande arbetssätt. Lärare uppger att de har haft mycket att göra utifrån Skolinspektionens kritik, att mycket arbete påbörjats utifrån denna. Några lärare ger exempel på enstaka inslag i undervisningen där eleverna fått tillfälle att arbeta ämnesövergripande.

I *Redovisning av vidtagna åtgärder Marks kommun Ängskolan* som Skolinspektionen tog del av vid uppföljningsbesöket framgår att lärarna samarbetar väldigt mycket inom sina ämnesgrupper, men att det knappast förekommer något samarbete mellan olika ämnesgrupper. Vidare framgår att

många lärare på skolan är öppna och nyfikna på att samarbeta med andra, att lärarna ser en del organisatoriska hinder för detta, men att det också finns olika pedagogiska synsätt på skolan. Enligt dokumentet ska samverkan utöver ämnesövergripande temaarbeten också handla om bedömning och samsyn kring undervisning och lärande. Vidare framgår av dokumentet att lärarna behöver välfungerande arbetslag som ett forum där lärare i olika ämnen kan planera sin verksamhet, detta för att kunna jobba ämnesövergripande. Vidare framgår av dokumentet att en sådan organisation inte kommer att vara på plats förrän nästa läsår.

Vid intervju med skolledningen framgår att det pågår ett arbete med att genomföra en organisationsförändring. Enligt skolledningen är Ängskolan en skola med starka traditioner och för att lyckas med förändringar måste hänsyn till lärarna beaktas. Detta medför att skolledningen anser att de får ta flera små steg i taget och att de ser att de lyckas rätt bra med det.

Rättslig reglering

Enligt läroplanen ska läraren samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen och organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet att arbeta ämnesövergripande.

Skolinspektionens bedömning vid uppföljning av tillsynen

Mot bakgrund av huvudmannens redovisning och vad som kommit fram vid uppföljningsbesöket bedömer Skolinspektionen att de åtgärder som huvudmannen vidtagit inte är tillräckliga för att säkerställa att lärarna samverkar med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen. Visserligen finns det en rad åtgärder som vidtagits och skolledningen har skriftligen redovisat hur de anser att verksamheten behöver utvecklas. Dock kvarstår det faktum att större delen av arbetet ännu inte genomförts. Detta eftersom det vid uppföljningstillfället, både bland lärare och skolledning, konstateras att det behövs en förändring av skolans arbetslagsorganisation för att kunna åtgärda denna brist vilket inte är planerat att ske förrän nästkommande läsår.

Motivering till val av verktyg

Marks kommuns verksamhet uppfyller inte de krav som följer av gällande föreskrifter. Marks kommun föreläggs därför att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Avhjälpta brister i verksamheten**Extra anpassningar och särskilt stöd**

Skolans lärmiljöer måste anpassas så att de elever som riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås får stöd i form av extra anpassningar eller särskilt stöd. Skolan ska utveckla metoder för att stimulera och stödja tills åtgärderna får effekt genom att situationen för den enskilda eleven eller en grupp elever förbättras.

När skolans arbetssätt och arbetsformer inte är tillräckliga för att möta elevens behov ska en analys genomföras av hur skolan kan anpassa lärmiljöerna eller undervisningens innehåll och genomförande. Skolans svårigheter att möta elevens behov kan framkomma till exempel i undervisningen, genom resultat på nationella prov eller genom uppgift från eleven och dess vårdnadshavare. Lärare och elevhälsa ska oftast samråda för att kunna av göra lämpliga insatser. Eleven och vårdnadshavaren ska vara delaktiga i detta. Det kan också handla om att skolan behöver förbättra sitt arbete med att hjälpa en elev med att planera och strukturera sina studier, färdighetsträning, specialpedagogiska insatser under en kortare tid, särskilda hjälpmedel eller utrustning och digital teknik med anpassade programvaror eller mer långvariga insatser såsom studiehandledning på modersmål eller regelbundna specialpedagogiska insatser såsom regelbunden kontakt med en speciallärare. Huvudregeln är att särskilt stöd ska ges i elevens ordinarie grupp om inte detta visats vara olämpligt utifrån elevens behov. Insatserna ska utvärderas och korrigeras om de inte haft avsedd effekt.

Tidigare konstaterad brist

Skolinspektionen konstaterade i tidigare beslut att Marks kommun inte uppfyllde författningskraven avseende att:

- Ansvariga på skolan ger eleven skyndsamt stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, om eleven riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. (3 kap. 5a § skollagen)
- När det gäller särskilt stöd följs insatta åtgärder upp och utvärderas. (3 kap. 9 § skollagen)

Bedömning

Skolinspektionen bedömer att det vid uppföljningen av tillsynen inte har framkommit annat än att Marks kommun avhjälpt dessa brister. Denna bedömning görs utifrån kommunens skriftliga redovisning samt de uppgifter som framkommit vid uppföljningsbesöket.

Styrning och utveckling av verksamheten

Rektor ska, genom ett aktivt ledarskap, styra och utveckla verksamheten vid skolan så att alla elever ges en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö. Därför ska rektor, tillsammans med elever och personal, ha ett långsiktigt arbete för att nå detta syfte. Arbetet sker

genom att utifrån en analys av nuläget identifiera verksamhetens utvecklingsbehov och med grund i denna analys sedan vidta nödvändiga förbättringsåtgärder. Detta innebär exempelvis att personalen ges kompetensutveckling som motsvarar de behov som framkommit genom analys av verksamhetens förbättringsområden. Det innebär också att rektor fördelar verksamhetens resurser på ett sätt som svarar mot elevernas behov, så att alla elever ges förutsättningar att nå målen för utbildningen.

Tidigare konstaterad brist

Skolinspektionen konstaterade i tidigare beslut att Marks kommun inte uppfyllde författningskraven avseende att:

- Rektorn följer upp skolenhetens resultat samt trygghet och studiero. Uppföljningen genomförs i relation till de nationella målen och dokumenteras. (1 kap. 4 §, 4 kap. 4–6 §§ och 5 kap. 3 § skollagen; Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar)
- Utifrån en analys av det som framkommer i uppföljningen beslutar rektorn om nödvändiga utvecklingsåtgärder, och dokumenterar de beslutade åtgärderna. (4 kap. 4–7 §§ skollagen; Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar)
- Rektorn planerar för genomförandet av utvecklingsåtgärder och genomför dessa. Planeringen och åtgärderna dokumenteras. (4 kap. 4–7 §§ skollagen; Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar)

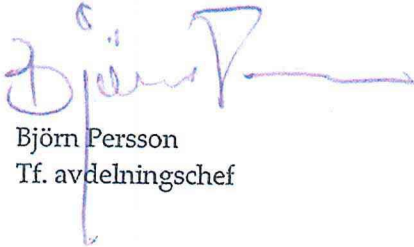
Bedömning

Skolinspektionen bedömer att det vid uppföljningen av tillsynen inte har framkommit annat än att Marks kommun avhjälppt dessa brister. Denna bedömning görs utifrån kommunens skriftliga redovisning samt de uppgifter som framkommit vid uppföljningsbesöket.

Beslut

2017-02-23
32 (33)
Dnr 43-2015:9261

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Tf. avdelningschef

Mats Aronsson
Mats Aronsson
Föredragande

Hur man överklagar, se bilaga 1

Bilagor
Bilaga 1: Överklagandehänvisning

Bilaga 1: Överklagandehänvisning

Skolinspektionens beslut om föreläggande med vite får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Överklagandet ställs till Förvaltningsrätten i Stockholm, men ska skickas eller lämnas till Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg.

Överklagandet ska ha inkommit till Skolinspektionen inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om klaganden är en part som företräder det allmänna ska överklagandet dock ha inkommit inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

I skrivelsen ska anges vilket beslut som överklagas och vilken ändring som önskas. De skäl som finns för ändring bör också anges. Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller dennes ombud.